

ÅRSSKRIFT 1985

Foreningen til GAMLE BYGNINGERS BEVARING Roskilde

Rosenhavestræde 5

af Birgit Nielsen

Gamle huse har en helt anden atmosfære og et helt andet miljø end et moderne parcelhus. Parcelhuset er strømlinet sagt i forhold til et gammelt hus, der har skæve vægge og vinduer, hvilket vi selvfølgelig synes er det mest charmerende og hyggelige.

Vi havde flere gange talt om at bytte vores hus fra midt i halvtredserne ud med et gammelt hus. Vi blev opmærksomme på, at huset i Rosenhavestrædet 5 stod og faldt mere og mere sammen. Til sidst syntes vi, at der måtte gøres noget og henvendte os til ejeren, som gerne ville sælge det. Men hvad nu? Her stod vi foran målet til vores drøm, og hvad så? Vi vejede, da det nu kom til stykket, for og imod, for vi var dog trods alt en familie på fem personer, kunne vi være der? Enden på det blev jo, at vi købte den gamle faldefærdige rønne og gik i gang med restaureringsarbejdet. Der var også noget at gå i gang med.

Vi startede med at banke al den gamle puds af huset. Da vi nåede til gavlen i Sct. Olsstræde, blev vi noget overraskede, da de fleste af tavlerne kun var muret med soltørrede sten, hvorfor disse skulle skiftes ud, idet de ellers kan blive vasket væk i regnvej.

Taget skulle skiftes ud. Men da tagstenene blev taget forsigtigt af, idet mange af dem kunne bruges igen, var der desværre også råd i toppen af tagkonstruktionen, hvorfor der skulle sættes nye spær op. Men for at

sætte spærrene på, måtte vi lave en afstivning af væggene. Der skulle dog først ryddes ud fra de gamle pulter- og brændselsrum, og samtidig blev diverse mere eller mindre løse vægge fjernet.

Loftgulvet blev brækket op, da det flere steder var råddent.

Gulvene i stueetagen blev brækket op, og der blev gravet 1 1/2 m ned, således at vi kunne få et nyt fundament til huset. På dette fundament blev der langs med ydervæggene opstillet en stolpekonstruktion, hvorpå de eksisterende og det nye bjælkelag blev lagt, idet ydervæggene ikke kunne tåle den store belastning. Ovenpå dette bjælkelag blev tagremmen lagt op, inden de nye spær blev rejst.

Efter disse "små" indledende ting kunne vi begynde opbygningen af huset.

Enkelte vægge i stueetagen blev flyttet, men stort set har vi beholdt rumopdelingen.

Når man begynder på et sådant projekt, bliver man helt automatisk nysgerrig. Hvornår er huset bygget? Hvad har det været brugt til? Hvem og hvor mange har boet der? Igenem de gamle brandtaxationer har vi fundet ud af, at vores hus er bygget efter 1781, men før 1790. Brandtaxationen fra 1791 lyder:

"Østen for denne bygning ligeledes en længde på 6 fag egebindingsværk, murede vægge og steentag indrettet til lo, lade og port til udkørsel til strædet med behørig porte for og ellers fornødne døre
vurderet for 240 Rdl"

Vi har fået oplyst, at 1 fag = 2 alen, som er = 1,26 m.

Der har fra huset blev bygget ikke efter brandtaxationerne været nogen ombygning eller forandring før 1865, hvor huset er lavet om til beboelse. Den sidste brandtaxation fra 1867 lyder således:

”Øst i gården mod Rosenhavestræde 10 fag, 1 etage, hvoraf 8 fag grundmur til gaden, det øvrige mur og bindingsværk, tegtag, indrettet til 4 værelser, 1 kammer, 1 gang til gennemgang, 2 køkkener og 1 port til gennemkørsel. I denne bygning 2 skorstene fra grunden, derved 2 kakkelovne og 2 komfurer med 1 stegeovn, på loftet 1 kammer.

a fag 160 1600 RdI
Det kammer på loftet, der er omtalt i den sidste brandtaxation, stod stadig på loftet, da vi købte huset. Vi talte meget om, hvad det mon var blevet brugt til, idet der sad gamle

aviser og tidsskrifter fra 1922 stukket ind imellem teglene som isolering. Kort efter vi var gået i gang med restaureringen, kom der et par ældre herrer forbi, og den ene fortalte, at han havde boet i kammeret i 40'erne. Hvornår beboelse af kammeret er ophørt, ved vi ikke.

Der er først i 1944 indlagt et toilet med træk og slip til alle husets beboere. Før denne tid var der et lokum til alle.

Efter der havde været en artikel i avisen om restaureringen af vores hus, kom der et ældre ægtepar, Grethe og Egon Olsen og fortalte os, at huset havde tilhørt hendes slægt fra 1813 til 1938. Vi fik en del værdifulde oplysninger af fru Grethe Olsen. Blandt andet var der en skitse over hele ejendommen fra 1864, hvor man kan se, at vognporten i nordre si-

de går et stykke ind på nabogrunden. Ifølge Skøde- og panteprotokollen har den daværende ejer, vognmand Peder Hansen, købt dette stykke jord i 1832 af naboen, bødker P. A. Dohn. Ejendommen tilhørte før 1813 vognmand Christian Bertelsen, hvis datter var forlovet med Peder Hansen. Den unge pige døde, før hun nåede at blive gift med Peder Hansen, men hun havde testamenteret ham en lille formue, heriblandt ejendommen Sct. Olsgade 14. Peder Hansen drev herefter den vognmandsforretning videre, som Christian Bertelsen havde. I 1843 overtog Peder Hansen's søn Hans Peder Hansen, sin fars vognmandsforretning. Det var efterhånden blevet en ret stor forretning, som var forbundet med et landbrug på ca. 80 tdr. land, der dels tilhørte ejendommen og dels var vognmandsjord, det vil sige jord, som vognmænd fik til fri afbenyttelse så længe de var vognmænd.

Der var også et ret stort dyrehold, som var på 13-14 heste og ca. 10 køer. Når hesteholdet var så stort, var det fordi, vognmandsforretningen besørgede en del af den faste person- og posttrafik mellem Roskilde og København to gange ugentlig med en tre-hestes-diligence og en gang ugentlig mellem Roskilde og Holbæk med en to-hestes-diligence. Udover

dette skulle der være åbne og lukkede hestevogne til Postvæsenets disposition, hvis der var en eller flere, der gennem Postvæsenet bestilte en sådan.

Vognmand Hans Peder Hansen drev vognmandsvirksomheden til sin død i 1858, hvorefter hans enke Regine Charlotte Amalie fortsatte vognmandsforretningen indtil 1865, hvor hun solgte virksomheden og opsagde vognmandslaget. Hun beholdt dog 2 heste og 6 køer. Efter salget af forretningen indrettede hun noget af mellembygningen og hele baghuset til beboelse, som hun lejede ud. På denne måde kunne hun forsørge sig selv og sine 8 børn.

Udkørslen til Rosenhavestræde, som man også kan se på skitsen fra 1864 er på et senere tidspunkt blevet lukket og lavet om til lejlighed. På dette tidspunkt har man bygget den tredje skorsten. Denne lejlighed havde indgang fra gårdsiden fra et lille vindfang, og derudover var der et lille køkken og et værelse. Vi ved desværre ikke, hvornår man har lukket udkørslen.

Vi har fundet mange andre interessante ting i brandtaxationerne om hele ejendommen, men vi har her begrænset os til, hvad der vedrørte vores hus.

ÅRSSKRIFT 1993

Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur
Roskilde

Rosenhavestræde 5 - Årets hus 1993

Af Hans O. Poulsen

Hvert år, den anden weekend i september, åbner et stort antal monumenter – som man i Europarådet og også den danske centraladministration har valgt at kalde dem – i Europa sine døre for offentligheden. Begivenheden blev iværksat af Europarådet i 1985 under navnet *Bygningskulturens Dag*. Siden da har rådet arbejdet for, at *Bygningskulturens Dag* skulle gennemføres i flere og flere lande. Målet med denne særlige mærkedag er at vække interesse for bygninger og deres kulturhistorie ved at lukke dørene op og formidle de spændende historier, bygningerne rummer. I Danmark var lørdag den 11. september 1993 »dørene« åbnet for offentligheden 21 steder spredt over hele landet, og arrangementerne spænder fra omvisninger på Hammershus og Christiansborg over herregårdene Borreby og Hesselagergård til byvandring i Skælskør og Præstø.

Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur, Roskilde, finder, at der ved afsløringen den 11. september af, at plaquetten »Årets hus 1993« tildeles Rosenhavestræde 5, er sket en flot markering her i byen til åbning af en 22. lokalitet i forbindelse med »Bygningskulturens Dag« i Danmark.

Nu må man ikke tro, at foreningen har fundet, at »Årets hus 1993« er et monument i den gængse, storladne forstand. Nej – det er en min-

dre, ydmyg, men velformet perle, og den klæder byen. Foreningen ønsker hermed at markere, at det faktisk er afgørende nødvendigt for helheden at erkende det store i det små og, som det her er sket, tage godt vare på de mindre iøjnespringende bygningskulturelle værdier.

Man må heller ikke tro, at Birgit og Erik Nielsen efter afsløringen af plaquetten, åbner huset for offentlig beskuelse. Men lidt af husets historie skal fortælles, inden motiveringen for valget gives.

Som kærlige og omsorgsfulde husejere, har familien Nielsen undersøgt husets historie, og Birgit Nielsen har berettet herom i foreningens *Årsskrift 1985*.

Af brandtaxationer kan man se, at huset er bygget i 1780'erne til en vognmandsforretning, hvis grund strakte sig fra Sankt Ols Gade til Rosenhavestræde. Længen mod Rosenhavestræde bestod da af 6 fag egebindingsværk indrettet med lo og lade og med port til strædet. Forretningen besørgede en del af den faste person- og posttrafik mellem Roskilde og København og mellem Roskilde og Holbæk. Den fik dog slem konkurrence i 1847, da den første jernbane i landet blev åbnet mellem København og Roskilde. Resultatet var, at vognmandsforretningen blev nedlagt, og huset blev i 1865 ombygget til beboelse, indrettet med fire værelser, to kamre hvoraf det ene på loftet, en gang til gennemgang, to køkkener og en port til gennemkørsel. Ved en brandtaxering i 1867

Rosenhavestræde 5 før istandsættelsen.

bestod huset af 10 fag, hvoraf 8 fag mod strædet var i grundmur – en ændring, der sandsynligvis hører sammen med ombygningen til beboelse. Derefter var det stort set slut med ombygninger, bortset fra at der i 1944 blev indlagt toilet med træk og slip til husets mange beboere.

Frem til 1980'erne havde huset ikke gennemgået større ændringer, og det var på det tidspunkt ved at falde mere og mere sammen. Men så overtog Birgit og Erik Nielsen den 200 år gamle faldefærdige rønne og gik i gang med et større restaurerings- og moderniseringsarbejde.

Det ville blive ganske omfattende detaljeret at gennemgå husets restaureringshistorie, for så at sige alle konstruktioner og materialer har mærket en kærlig hånd. Tag, spær, bjælkelag, ydermure, gulve og fundament er i det omfang, hvor det har været nødvendigt, blevet erstattet med nye, sunde materialer, men så meget af det gamle som overhovedet muligt er bibeholdt eller genanvendt. Husets oprindelige rumopdeling er stort set opretholdt, men der indretningen er moderniseret, og isoleringen er ført op til dagens standard på en måde, som ikke skæmmer huset. Nogle eksempler på den sikre stilfornemmelse, der præger restaureringen, skal fremhæves:

Loftsetagen er nyindrettet, og for at få nogle brugbare rum måtte der bygges kviste. Valget faldt på pultkviste, som svarer til husets byggestil i øvrigt, og som følger underetagens vinduestakt – begge dele afgørende

Rosenhavestræde 5 efter istandsættelsen.

for det vellykkede resultat. Til en nutidig bolig hører også plads til familiens bil(er), og for at dække dette behov er der opført opføre en garage, der både i stil og i materialevalg svarer nøje til huset. Passagen mellem garagen og boligen er lukket med et plankeværk, hvori der er en rævledør. Og som en morsom detalje skal nævnes, at endebundene på tagrenderne er udformet som æbler.

Grunden til, at resultatet af denne store indsats blev godt – og det er motiveringen for, at huset er blevet valgt til »Årets hus 1993« – er, at genopbygningen er sket med gennemført respekt for husets oprindelige form og materialer, og at det udførte restaureringsarbejde er af høj håndværksmæssig standard.

Det kan siges endnu simplere: »Årets hus 1993« er et udtryk for bygningskultur med stærkt eftertryk på kultur.

Afslutningsvis skal nævnes, at denne plaquette er den sidste, der bliver uddelt i foreningens soloregi. Foreningen håber på, at fremtidige præmieringer af smukt og godt udført arbejde – det kan være nyt som gammelt – vil ske i samarbejde med Roskilde Byråd. Vi ser frem til, at der også til næste år den anden weekend i september, på *Bygningskulturens Dag*, bliver uddelt en plaquette. Det bør i fremtiden være en årligt tilbagevendende begivenhed i Roskilde, at præmieoverrækkelsen sker på netop denne »store« dag.